

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

به مناسبت 15 مهر روز ملی روستا و عشایر

روستاییان و عشایر اهرم‌های قدرتمند در توسعه کشور

و

تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: مریم بیگ پور

صفحه	عنوان
۲	* نکات برجسته
۲	* مقدمه
۳	* جمعیت روستاییان و عشایر کشور
۳	* تفاوت‌ها و تشابهات جامعه روستایی و عشایری
۳	* نقش روستاییان و عشایر در تولید و سازندگی کشور
۳	* روستاییان و عشایر اهرم‌های قدرتمند توسعه کشور
۵	* روستاییان و عشایر حافظان و انتقال دهندگان فرهنگ ایران
۶	* نقش اقتصاد روستایی در اقتصاد مقاومتی
۶	* لزوم اجرای دقیق برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی
۶	* اهداف استراتژیک توسعه روستایی در ایران
۷	* مهم‌ترین مشکلات تأثیرگذار در افزایش مهاجرت جامعه روستایی و عشایری
۷	* چالش‌های اساسی مدیریت توسعه روستایی در ایران
۸	* راهبردهای توسعه مناطق روستایی و عشایری
۹	* کلام آخر

* نکات برجسته

جامعه روستایی و عشایر، نقش مهمی در امنیت، اقتصاد و استقلال کشور ایفا می‌کنند. در حال حاضر حدود ۲۰ میلیون نفر روستایی و بیش از یک میلیون نفر عشایر در کشور زندگی می‌کنند. ۹۰ درصد تولیدات کشاورزی در روستاها تولید می‌شود. بیش از ۲۸ درصد دام سبک و ۲۵ درصد گوشت قرمز موردنیاز کشور را عشایر تامین می‌کنند. عشایر در عرصه‌ای حدود ۵۹ درصد مساحت کشور پراکنده هستند. حدود ۷۲ درصد ارزش افزوده بخش معدن در نواحی روستایی واقع است. عشایر ۲۸ درصد صنایع دستی کشور را تولید می‌کنند که بخشی از آن به خارج صادر می‌شود. روستاییان و عشایر حافظان و انتقال دهندگان فرهنگ ایران هستند. عشایر نقش مهمی در تأمین امنیت به خصوص در مناطق مرزی و دورافتاده دارند.

* مقدمه

شورای فرهنگ عمومی بنابر درخواست مرکز توسعه روستایی و مناطق محروم کشور، شهریور ۱۳۹۲ با پیشنهاد نام‌گذاری روزی به نام روستاییان و عشایر موافقت کرد و قرار شد ۱۵ مهر در تقویم رسمی کشور، «روز روستا و عشایر» باشد. با نگاهی به آمار جمعیتی، به‌راحتی معلوم می‌شود در طول ۶۰ سال، نسبت جمعیت روستایی از حدود ۷۰ به حدود ۲۵ درصد رسیده که ناشی از مهاجرت گسترده روستاییان به شهرهاست. البته باید در نظر داشت که در سال‌های اخیر، با تغییرات در تقسیمات کشوری، بسیاری از مناطق روستایی با هدف جلب بودجه و امکانات، به مناطق شهری تبدیل شدند؛ اما این تغییر صرفاً محدود به همان نام مانده و عملاً فایده‌ای برای روستانشینان نداشته است. روستا نزد ایرانیان مفهومی است که تداعی گر معنای صداقت، تلاش، ایمان و راستی بوده و یکی از ارکان استقلال اقتصادی، تقویت توان مالی و پشتوانه سیاسی و امنیتی هر کشوری محسوب می‌شود. روستائیان و عشایر غیور این سرزمین، همان‌گونه که در عرصه‌های مختلف انقلاب اعم از حماسه‌ی پرشکوه دفاع مقدس و سازندگی ایران اسلامی نقشی محوری و تعیین‌کننده ایفا نمودند، امروزه و در دوران حساس تحول کشور نیز در راستای توسعه کسب و کار و افزایش توان و ظرفیت تولید کشور وظیفه خود را مجدانه انجام داده و مایه‌ی مباحثاتند. توجه ویژه و محوری به مناطق روستایی و عشایری و ارتقای شاخص‌های توسعه پایدار در روستاها از جمله اولویت‌های اساسی است که به جرئت می‌توان گفت این مهم با برنامه ریزی و اختصاص تسهیلات و امکانات لازم، به‌ویژه در جهت تحقق مهاجرت معکوس امکان‌پذیر است. به‌طوریکه حمایت‌های چند سال اخیر در جهت توسعه مشاغل روستایی و گردشگری در قالب بوم‌گردی در روستاها، توسعه کشت گیاهان دارویی، توسعه کشاورزی و دامپروری و ایجاد بستر مناسب برای عرضه محصولات و

تولیدات روستایی از جمله دستاوردهایی است که روستا را به فضایی پرنشاط برای زندگی در این مناطق تبدیل کرده و از موج مهاجرت کاسته است.

*** جمعیت روستاییان و عشایر کشور^۱**

در حال حاضر حدود ۲۰ میلیون نفر روستایی و بیش از یک میلیون و ۱۵۰ هزار نفر عشایر در کشور زندگی می کنند. به عبارتی ۲۶ درصد از جمعیت کشور در ۶۲ هزار آبادی و روستا ساکن هستند. تقریباً کمتر از ۲۶ درصد از جمعیت روستایی در مناطق کمتر از ۲۰ خانوار و ۹۷.۴ درصد از جمعیت روستایی در آبادی‌های دارای بالای ۲۰ خانوار ساکن هستند. از سال ۶۵ تا ۹۵ حدود ۱۳ هزار روستای کشور، خالی از جمعیت شده‌اند، اما به دلیل اجرای طرح‌های حمایتی، از سال ۹۶ تاکنون با رشد جمعیت جوان در روستاها مواجه بوده‌ایم و خوشبختانه جمعیت روستایی کشور در سال ۹۸ کاهشی نبوده است. در تازه‌ترین بروز رسانی سرشماری ثبتی، جمعیت عشایر کوچنده کشور نیز به ۲۵۱ هزار خانوار رسیده که این آمار رشد پنج هزار نفری جمعیت عشایری را در طی چند سال اخیر نشان می‌دهد.

*** تفاوت‌ها و تشابهات جامعه روستایی و عشایری**

جامعه روستایی و عشایری در طول تاریخ با وجود تشابهات متعدد، تفاوت‌های اساسی با هم دارند که آنها را از یکدیگر متمایز می‌کند. شیوه تولید چادر نشینی بر اقتصاد شیانی استوار است و در آن دامداری، شکار و چراگاه‌های مشترک عناصر اساسی تلقی می‌شوند. کشاورزی در مقیاس محدود و در میان برخی از قبایل انجام می‌شود و زراعت برای چادر نشینان اهمیت چندانی ندارد؛ در جامعه عشایری افراد خود را عضو قبیله می‌دانند، فرمانبرداری بی‌چون و چرای از رئیس قبیله دارند و در کنار یکدیگر نیروی قهریه قوی برای دفاع از منافع قبیله و دنبال کردن اهداف مشترک دارند؛ اما در جامعه روستایی با وجود همکاری و همبازی‌های زیاد میان روستاییان زندگی مشترک و نیروی نظامی قوی وجود ندارد. اساس اقتصاد روستایی به زراعت و اقتصاد عشایری به دامداری مبتنی بوده است تا آنجایی که هر یک از این ۲ گروه به مواد تولیدی گروه مقابل نیاز دارند.

*** نقش روستاییان و عشایر در تولید و سازندگی کشور**

جامعه روستایی و عشایر، برخلاف نسبت جمعیتی پایین، به عنوان سنگ بنای تولید، نقش مهمی در امنیت، اقتصاد و استقلال کشور ایفا می‌کنند و به مثابه کانون‌های کوچک تولیدی، سهم بزرگی در توسعه همه جانبه دارند. نقش روستاییان و عشایر در تولید و سازندگی کشور مهم و تعیین کننده است؛ چرا که آنها در تامین غذا، امنیت غذایی، سلامت تولید مواد غذایی، صنایع تبدیلی و تولید فرهنگ و آداب و سنن پیشناز بوده‌اند. روستاها تولیدکننده فرهنگ، آداب و سنن، هنر و صنایع دستی‌اند. برای مثال فرش به عنوان بزرگترین صنعت دستی کشور با دستان پرتوان مردان و زنان روستایی و عشایر بافته می‌شود. با توجه به ظرفیت‌های ارزشمند روستاها در بخش‌های مختلف کشاورزی، دامپروری، صنایع دستی و به‌ویژه بخش گردشگری و بوم گردی، شاهد ارتقای شاخص‌های توسعه پایدار و پیشرفت و آبادانی هرچه بیشتر روستاها هستیم.^۲

*** روستاییان و عشایر اهرم‌های قدرتمند توسعه کشور**

هرچند جمعیت روستایی کشور به دلیل برنامه‌های نامناسب و سوگیری به سمت نواحی شهری و صنایع بزرگ و نیز دامن زدن بر تبدیل روستاها به شهر در حال کاهش بوده است، ولی مقایسه جمعیت روستایی کنونی ایران با جمعیت کل بسیاری از کشورهای دنیا، اهمیت این جمعیت را به‌خوبی برای سیاستگذاران آشکار می‌کند. با توجه به جمعیت

۱. ۲۶ درصد جمعیت کشور ساکن روستاها هستند، خبرگزاری مهر، ۹۹/۲/۱۹

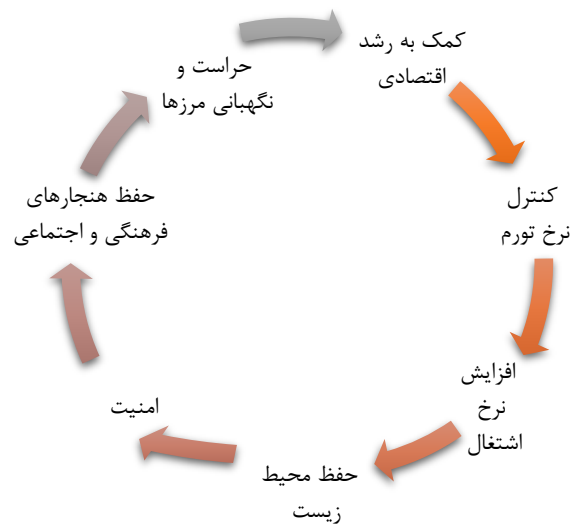
۲. ۱۵ مهر ماه روز روستا و عشایر، دفتر امور روستایی و شوراهای استانداری خراسان جنوبی، ۹۹/۷/۱۵

روستایی کشور، مدیریت و بهبود کیفیت زندگی این تعداد قابل توجه از شهروندان، نیازمند برنامه‌ریزی جدی و هدفمند و تدوین راهبردهای مناسب و هماهنگ‌کننده در راستای استقرار متوازن جمعیت کشور در پهنه سرزمین است. نواحی روستایی و عشایری به‌عنوان کانون تولید کشور محسوب شده و از نقش اساسی در تأمین استقلال ایران به‌خصوص از منظر امنیت غذایی برخوردارند. ۹۰ درصد تولیدات کشاورزی در روستاها تولید می‌شود همچنین جامعه عشایری کشور، جامعه‌ای مولد بوده و ۲۸ درصد دام سبک و ۲۵ درصد گوشت قرمز موردنیاز کشور را تأمین می‌کنند. همچنین آنها ۲۸ درصد صنایع دستی کشور را تولید می‌کنند که بخشی از آن به خارج صادر می‌شود.^۳ عشایر حدود ۳۸ درصد مراتع خوب کشور را در اختیار دارند و اغلب تولیدات کشاورزی عشایر، سالم و ارگانیک است. علاوه بر این تقریباً همه عرصه‌های منابع طبیعی در روستاها واقع شده است و سیاست‌های مربوط به این نواحی، نقش مهمی در حفظ یا نابودی این عرصه‌های حیاتی دارد. در حال حاضر، حدود ۷۲ درصد ارزش افزوده بخش معدن در نواحی روستایی تولید می‌شود، هرچند روستاییان نفع چندانی از این درآمد نمی‌برند. همچنین بسیاری از آثار تاریخی و باستانی در نواحی روستایی واقع شده‌اند. ازسوی دیگر عشایر در عرصه‌ای حدود ۵۹ درصد مساحت کشور پراکنده هستند و نقش مهمی را در تأمین امنیت کشور به‌خصوص در مناطق مرزی و دورافتاده ایفا می‌کنند. عشایر بیشترین درآمدزایی را برای کشور دارند و کمترین هزینه را به هزینه‌های کشور و دولت تحمیل می‌کنند، این افراد با سختی بسیار در مناطق عشایری زندگی می‌کنند. نواحی روستایی و عشایری علاوه بر کارکردهای اجتماعی، اقتصادی، محیط زیستی، از کارکرد امنیتی به‌ویژه از منظر استقرار بهینه جمعیت در نقاط مرزی برخوردارند. ظرفیت جمعیت ۲۱ میلیون نفر ساکن در این مناطق با اتخاذ تدابیر صحیح و مدبرانه، می‌تواند زمینه شکوفایی و توسعه پایدار مناطق روستایی و به تبع آن کشور را به همراه داشته باشد. علاوه بر این، تمرکززدایی، توقف روند انفجار جمعیتی کلان‌شهرها، مقابله با رشد بی‌محابای شهرها و توقف روند سریع تغییر کاربری اراضی کشاورزی در گرو توجه همه‌جانبه به موضوع توسعه روستایی است. کمبود درآمد عامل مهمی است که اگر برای آن چاره‌ای اندیشیده نشود، اجازه نمی‌دهد طرح‌های توسعه روستایی به ثمر بنشیند. مشکلات آینده جهان سوم اعم از بیکاری، فقر، کمبود درآمد، گرسنگی، کمبود تولید و غیره باید در روستاها حل و فصل شود. بنابراین توسعه روستایی به خاطر حل مشکلات مزبور و مخصوصاً برآوردن نیازهای اساسی مردم از اهمیت و اولویت خاصی برخوردار است.

نقش روستاییان و عشایر در توسعه کشور^۴

^۳. رونق زندگی در مناطق روستایی و عشایری با سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساخت‌ها، ایرنا، ۹۹/۸/۵

^۴. ضرورت توجه به توسعه روستایی در کشور، خبرگزاری صدا و سیما، ۹۶/۱۱/۱۵

*روستایان و عشایر حافظان و انتقال دهندگان فرهنگ ایران

بر اساس منابع تاریخی، مهم‌ترین شکل زندگی اجتماعی در تاریخ ایران که همواره بخش مهمی از جمعیت انسانی را در بر می‌گرفت و در حیات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه ایرانی در طول تاریخ نقش مهمی ایفا می‌کرد، زندگی روستایی و عشایری بوده است. این وجه از حیات اجتماعی ایران بنابر شرایط طبیعی، سیاسی و اقتصادی، کمتر دستخوش تحولات شده و به دلایلی از جمله دوری از شاهراه‌های اصلی کشور در مناسباتی همچون جنگ‌ها، کمتر دستخوش تغییرات گسترده شده است و به همین دلیل پاسدار فرهنگ و تمدن ایرانی و استمراربخش زندگی اجتماعی ایرانیان بوده است.^۵ بنابراین روستاییان و عشایر در تاریخ ایران نقش مهمی در تحولات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ایفا کرده‌اند و معمولاً به دلیل دوربودن از جاده‌هایی که مسیر هجوم‌های بزرگ تاریخی بوده، کمتر در معرض نابودی بوده و از ثبات نسبی سیاسی برخوردار شده‌اند و به همین دلیل نقش اصلی و اساسی در حفظ و انتقال فرهنگ ایران از گذشته تاکنون بر عهده داشته‌اند.^۶ آیین‌های کوچ، سنت‌های عشایرنشینان، بازی‌ها و حتی یک سیاه چادر عشایر به خودی خود می‌تواند زمینه ساز جهش تولید، رونق گردشگری و اشتغال در این مناطق باشد. دست بافته‌های سنتی، لباس‌های محلی، لوازم تزئینی و غذاهای بومی که از محصولات تولیدی روستاییان و عشایر است ظرفیت‌هایی هستند که می‌توانند حتی شهرنشینان را برای کسب درآمد به این مناطق بکشاند.^۷

۵. شعبانی، رضا، مبانی تاریخ اجتماعی ایران، تهران، قومس، ۱۳۷۹، ص ۱۴۵

۶. راوندی، مرتضی، تاریخ اجتماعی ایران، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲، ص ۶۷

۷. رونق زندگی در مناطق روستایی و عشایری با سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساختها، ایرنا، ۹۹/۸/۵

* نقش اقتصاد روستایی در اقتصاد مقاومتی

اگرچه نفت، صنعت و خدمات سهم بسزایی در اقتصاد ملی دارند؛ اما اقتصاد روستایی و کشاورزی در مقابل منابع طبیعی پایان پذیر جزو اقتصاد پایان ناپذیر محسوب می شود. به همین دلیل هم اقتصاد روستایی نقش اصلی، اساسی و پایداری در اقتصاد مقاومتی دارد. اقتصاد سالم پایه و اساس جامعه و اجتماع سالم است و افزایش و رشد ثروت ملی و تکثیر تولید از اصول سلامت اقتصادی است. از این رو برای دستیابی به کشوری توسعه یافته و خودکفا که مورد تاکید همگان است و در تجربه بیشتر کشورهای توسعه یافته هم ملاحظه می شود، چاره ای جز توجه به توسعه پایدار روستایی و سرمایه گذاری منطقی و متناسب با نیازهای هر منطقه نیست که بستر این کار در این مقطع زمانی از طریق سیاست های اقتصاد مقاومتی فراهم است.

* لزوم اجرای دقیق برنامه توسعه اقتصادی و اشتغالزایی روستایی

طبق اعلام مرکز آمار، سالانه بالغ بر ۵۵۰ هزار نفر نیروی کار جدید به بازار کار روستاها عرضه می شود، کشور با معضل مهاجرت روستاییان به شهرها، به خصوص به شهرهای بزرگ مواجه است که این امر خود پیامدهای منفی زیادی در زمینه های مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و امنیتی دارد. حال با توجه به نقش تعیین کننده روستاها در توسعه اقتصادی و همچنین جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها، دولت در برنامه ششم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی کشور، تدوین برنامه توسعه اقتصادی و اشتغالزایی روستایی را در دستور کار خود قرار داده است. بر اساس برنامه ششم توسعه، سازمان برنامه و بودجه باید برای ۵۰۰۰ روستا در کشور برنامه توسعه اقتصادی و اشتغالزایی تهیه کند. حال با توجه به اینکه این طرح در راستای تحقق سیاست های کلی برنامه، اقتصاد مقاومتی، شناسایی و بهره برداری از ظرفیت های موجود در مناطق روستایی، ارتقای منزلت اجتماعی روستائیان، نقش روستاها در اقتصاد ملی و ایجاد بستر لازم برای شکوفایی و پیشرفت عدالت تدوین شده، امید می رود شاهد نقش تعیین کننده روستاها در افزایش تولید ناخالص داخلی کشور و همچنین مهاجرت معکوس باشیم.^۸

* اهداف استراتژیک توسعه روستایی در ایران^۱

وضعیت جامعه روستایی ایران نشان می دهد که با افزایش سطح سواد، دانش و مهارت های علمی و عملی، گرایش به اشتغال در بخش های سنتی اقتصاد کمتر شده و میل برای اشتغال در بخش های مدرن و خدماتی بیشتر است. از این رو لازم است؛ برنامه ها و استراتژی های مناسب در زمینه حل مشکلات روستا در تمامی سطوح ملی، منطقه ای و محلی اجرا شود.

کاهش شدت جریان مهاجرت روستاییان به شهر، به نحوی که مهاجرت روستایی رابطه معقول و متعادلی با توسعه خدمات، صنعت و کشاورزی پدید آورد.

تمرکز یا فشرده کردن جمعیت در محیط روستایی، برای پدید آوردن مراکز روستایی بزرگتر تا روستاییان بتوانند تحت پوشش شبکه خدمات قرار گرفته و در عین حال پوشش کافی جمعیتی برای استقرار صنایع در محیط روستایی فراهم شود.

انتظام بخشیدن به زراعت و دامداری در محیط روستا

تقویت و تنوع بخشی به اشتغال غیرکشاورزی در محیط روستا

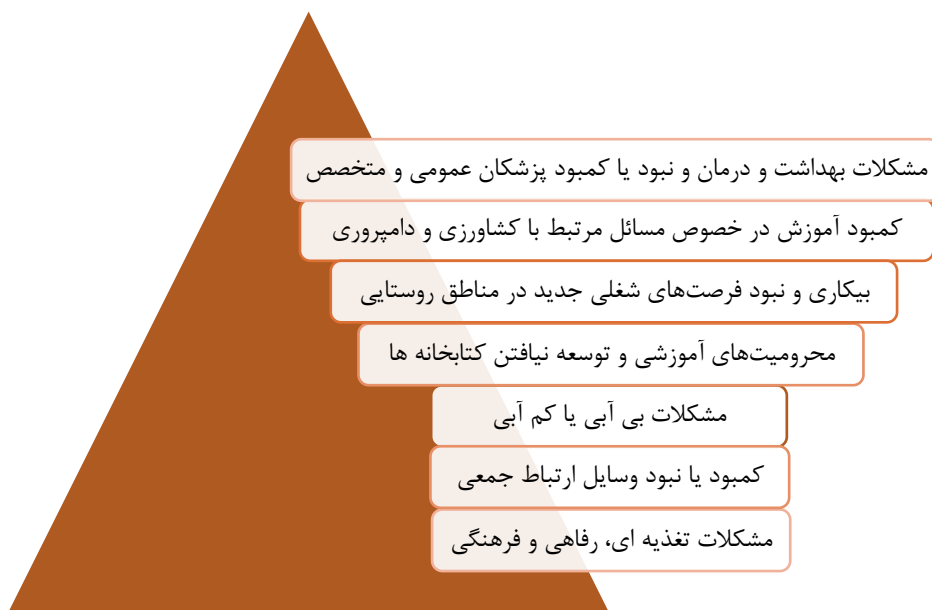
توسعه تعاونی های زراعی، دامداری و باغی در میان روستاییان

توسعه اراضی اشباع در چارچوب نظام تعاونی با هدف بالا بردن میزان تولید

^۸. روستاها، اهرم های قدرتمند توسعه اقتصادی کشور، ایسنا، ۹۹/۷/۱۵

^۹. ضرورت توجه به توسعه روستایی در کشور، خبرگزاری صدا و سیما، ۹۶/۱۱/۱۵

* مهم ترین مشکلات تأثیر گذار در افزایش مهاجرت جامعه روستایی و عشایری¹⁰

* چالش‌های اساسی مدیریت توسعه روستایی در ایران¹¹

نظام مدیریت روستایی کشور که شوراهای اسلامی و دهیاری‌ها دو جزء اساسی آن هستند، در حال حاضر ناتوان از فعال‌سازی و بسیج همه‌جانبه توان مردمی در توسعه و شکوفایی روستاها بوده و نقش آنها بیشتر محدود به کارکردهای سیاسی و عمرانی است و نقش فعالی در توسعه پایدار روستایی ندارند. طرح‌های هادی روستایی نیز که فعلاً تنها سند توسعه روستایی در سطح خرد به‌شمار می‌روند، رویکرد کالبدی - فیزیکی داشته و نتوانسته‌اند زمینه را برای استعدادیابی و شکوفایی اقتصاد روستا در سه حوزه کشاورزی، صنعت و خدمات فراهم کنند. تأملی بر چالش‌های فوق نشان می‌دهد که بسیاری از آنها در اثر فقدان متولی توانمند توسعه روستایی و مدیریت پراکنده امور روستایی پدیدار شده‌اند.¹²

چالش‌های اساسی مدیریت توسعه روستایی در ایران
غلبه رویکردهای تکنوکراتیک و دولت-رعیتی در دستگاه‌های اجرایی
عرضه‌مداری در تدوین طرح‌ها و برنامه‌های روستایی و انضباط مالی نامناسب
فقدان سازوکار توسعه کارآفرینی محلی در روستاها
تناسب نداشتن روش‌های مدیریت امور روستایی با شرایط هر روستا
در اولویت قرار داشتن شهرها برای دستگاه‌های اجرایی
ابهام در اعتبارات روستایی و عشایری در قوانین بودجه سنواتی کشور مانند صنایع کوچک
جهت‌گیری کالبدی- عمرانی- خدماتی اعتبارات بودجه‌ای و غفلت از ابعاد اجتماعی- اقتصادی
برنامه‌ریزی بخشی، همپوشانی و نبود هماهنگی و هم‌افزایی کافی بین دستگاه‌ها در سطح محلی
پایین بودن سهم کلی روستانشینان و عشایر از بودجه سنواتی کشور
پایین بودن قدرت چانه‌زنی و صدای روستاییان و عشایر در مجامع تصمیم‌گیری
پراکنده شدن اعتبارات پروژه‌های عمرانی و در نتیجه، طولانی شدن زمان به ثمر نشستن پروژه‌ها

¹⁰ . روستاییان و عشایر؛ قشری توانمند در تولید و توسعه اقتصادی کشور، ایران، ۹۹/۷/۱۵

¹¹ . <http://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL>

¹² . <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

تناقضات، تضاد و سردرگمی روستاییان و تولیدکننده‌ها در مورد متولیان توسعه روستایی
توجه ناکافی به منابع انسانی در فرآیند توسعه روستایی
توجه ناکافی، غیرعلمی و نامناسب به روستاها و نواحی عشایری در وضع قوانین و برنامه‌های ملی
سپردن وظایف متعدد روستا به دهیاری بدون ظرفیت‌سازی لازم
اجرا نشدن سیاست‌های کلی نظام و اسناد فرادستی در زمینه توسعه روستایی و عشایری
تعیین نشدن شاخص‌های جامع برای پایش و ارزشیابی توسعه روستایی و عشایری
نبود نظارت کافی بر تخصیص صحیح اعتبارات روستایی و عشایری به این نواحی
فقدان پیوند مناسب بین سطوح ملی، استانی و محلی در حکمرانی توسعه روستایی و عشایری
فقدان سازوکار دغدغه‌مند در زمینه تدبیر امور و نظارت بر عملکرد و اثربخشی دستگاه‌ها در مجلس شورای اسلامی
فقدان نهاد مؤثر و مدافع همه‌جانبه حقوق روستاییان و عشایر در هیئت وزیران و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی
نگاه نقطه‌ای به روستاها در قالب طرح هادی روستایی و توجه نکردن به نظام استقرار سلسله‌مراتبی سکونت‌گاه‌ها
توجه نکردن به توانمندی‌های بالقوه موجود در روستاها و به کارگیری این ظرفیت‌ها
استفاده نکردن از تجربیات جهانی به منظور ایجاد شرایطی نوین در ساماندهی مدرن عوامل تولید
فقدان قوانین جامع حمایتی و برنامه مشخص برای توسعه روستایی

* راهبردهای توسعه مناطق روستایی و عشایری^{۱۳}

^{۱۳}. روستاییان و عشایر نقش مهمی در امنیت و اقتصاد دارند، ایرنا، ۱۰/۷/۰۰

* کلام آخر

روستاییان و عشایر به عنوان قشری شریف و گاه محروم از امکانات اولیه زندگی و امور رفاهی، برای عمران و آبادانی ایران زحمات فراوانی متحمل شده‌اند؛ آنهایی که کمتر دستخوش تغییرات گسترده شده و به همین علت پاسدار فرهنگ و تمدن ایرانی و استمرار بخش زندگی اجتماعی ایرانیان بوده‌اند و نقش پررنگی در تولید و توسعه اقتصادی دارند. نگاهی به جمعیت روستاها و عشایر نشان می‌دهد که این جمعیت بسیار مولد، کم حاشیه، کم توقع، نجیب، دور از آلودگی و معضلات کنونی شهرها، همراه با وابستگی کمتر به منابع نفتی و نیز دخیل در توسعه پایدار هستند. بنابراین توجه به این جمعیت برخوردار از این همه خصلت‌های مفید، ضروری است. با توجه به اقدامات انجام شده طی سال‌های پس از انقلاب اسلامی ایران به استناد آمار، شاخص‌های مرتبط با عمران روستایی از قبیل برق، تلفن، شبکه خانه‌های بهداشت، فضای آموزشی، راه آسفالت، شبکه آب آشامیدنی بهداشتی، گازرسانی، طرح هادی و مقاوم سازی مسکن روستایی بهبود قابل توجهی داشته است؛ و لیکن در خصوص بهبود وضعیت اقتصادی، افزایش درآمد، بیمه‌های تامین اجتماعی و در یک کلام مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی توفیق لازم حاصل نشده و به همین دلیل روستاها به شدت در معرض کاهش جمعیت و مهاجرت قرار گرفته‌اند. تبعات ناشی از خالی شدن روستاها از جمعیت و غیرفعال شدن روستاها، از منظرهای مختلف اقتصادی (وابستگی کشور به سایر کشورها، تحقق نیافتن رشد اقتصادی، افزایش بیکاری و...)، فرهنگی (استفاده نکردن از ظرفیت تحصیل کردگان روستا، از بین رفتن آداب، رسوم و سنن ملی و...) اجتماعی (افزایش طلاق، کاهش نرخ ازدواج، کاهش اعتماد به نفس، افزایش حاشیه نشینی و...)، زیست محیطی (تخریب و از بین رفتن منابع، افزایش مخاطرات طبیعی و...) میراثی و تاریخی (از بین رفتن آثار تاریخی و سند تاریخی و میراثی کشور به واسطه اینکه روستاها شکل دهنده شهرها بوده‌اند) و امنیتی (تهدید مرزها، خالی شدن مرزها، افزایش درگیری مرزی و بروز مشکلاتی در داخل کشور) حایز اهمیت است.

لذا با تبیین جایگاه روستا در نظام برنامه ریزی کشور و همچنین اهمیت دادن به این حوزه گسترده، مهم و اثرگذار در اقتصاد، دولت باید با جلب حمایت‌های قانونی، نسبت به فعال کردن جمعیت روستایی کشور، توانمندسازی عوامل انسانی، افزایش بهره‌وری و راندمان در امور کشاورزی و دامداری و ایجاد مشاغل جدید و متنوع، زمینه بهبود معیشت زندگی روستاییان را فراهم کند و در نهایت با رفع تبعیض‌های موجود بین روستا و شهر، محیط روستا را به محیطی شاداب، پویا و موثر در توسعه کشور تبدیل کند. کارشناسان بر این باورند که اجرای موفق طرح اشتغال پایدار روستایی و عشایری، موجب کاهش حاشیه نشینی، کاهش بیکاری روستاییان، افزایش اشتغال و درآمدزایی و ماندگاری بیشتر ساکنین روستا می‌شود. با توجه به اینکه همواره از روستاها به عنوان یکی از مولفه‌ها و اهرم‌های قدرتمند و اثرگذار در تسهیل و تسریع روند توسعه اقتصادی کشور و تحقق سیاست‌های موسوم به اقتصاد مقاومتی یاد می‌شود، قطعاً با تقویت روستا می‌توان توسعه را به سایر قسمت‌های کشور تزریق و به نوعی تعادل و توازن را در سطح کشور نیز ایجاد کرد.